

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. Розглянуто концептуальні засади підготовки педагогів професійно-технічних навчальних закладів до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників. До них віднесено провідні ідеї відкритого професійно-технічного навчання, проектування особистісно-розвивальних технологій, активного використання інтернет-сервісів та електронної пошти, соціальних мереж, спеціального програмного забезпечення, здатних розгорнути інформаційно-освітнє середовище як складову світового освітнього простору. Запорукою їх успішної реалізації є готовність педагогів професійно-технічних навчальних закладів до впровадження дистанційного професійного навчання в підготовку кваліфікованих робітників. Вона має свої особливості. В ній поєднується формування професійно-теоретичних знань з обраної професії з професійно-практичними вміннями. Цим ускладнюється структура навчального процесу. Технології дистанційного професійного навчання також мають дуальну структуру: складаються з педагогічних та інформаційних технологій. Тому складовою професійно-педагогічної компетентності педагогів обов'язково має стати сформована інформаційно-аналітична компетентність та здатність до розроблення моделей, методик і технологій особистісно-розвивального навчання. Це є необхідною педагогічною умовою впровадження дистанційного навчання в професійно-технічному навчальному закладі.

Ключові слова: дистанційне професійне навчання, педагогічні технології, інформаційні технології, готовність педагога, професійно-технічний навчальний заклад.

Conceptual bases of VET schools teachers training for skilled workers' distance training implementing

Annotation. Conceptual bases of VET schools teachers training for skilled workers' distance training implementing are envisaged. They are the leading ideas of open vocational training, design of person-development technologies, Internet services and email active use, social media, special software etc. It is thought they can launch information-educational environment as a part of the global educational space. The key to their successful implementation is the VET schools teachers' willingness to implement distance training in the professional training for skilled workers that has its own peculiarities. It combines forming professional and theoretical knowledge on chosen profession with vocational and practical skills. It adds complexity to educational process structure. Distance vocational training technologies also have the dual structure/ they consist of pedagogical and information technologies. Thus, information-analytical competence and ability to design models, methodic and person-development technologies have to be the component of teachers' professional pedagogical competence. It is a necessary condition for educational distance training implementation in a VET school.

Key words: distance training, educational technology, information technology, a teacher's readiness, VET schools.

Постановка проблеми дослідження. Переваги дистанційної освіти в останні десятиліття продемонстровані практичним досвідом провідних університетів розвинених країн світу. В національній системі професійно-технічної освіти дистанційне професійне навчання для підготовки кваліфікованих робітників ще тільки починає використовуватися. Останнім часом у зв'язку зі складною економічною та соціально-політичною ситуацією в країні спостерігається значне зростання інтересу до нього практичних працівників галузі професійної освіти і навчання, зокрема керівників і педагогів професійно-технічних навчальних закладів (далі – ПТНЗ), а також менеджерів з персоналу різних підприємств і організацій. Однією з причин цього, з однієї сторони, стала передача ПТНЗ у 2016 році на місцевий рівень фінансування підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів для забезпечення розвитку регіональних економік, а також необхідність задоволення особистісних потреб не тільки випускників шкіл, але й дорослого населення, а з іншої – побудова дистанційної системи навчання дає змогу суттєво розширити потенційний простір інформаційно-освітнього середовища для учасників

педагогічного процесу за рахунок використання сучасних методів і засобів інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

У зв'язку з цим актуалізується підготовка педагогів ПТНЗ до їх розроблення і використання в системі дистанційного професійного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Концептуальні основи дистанційного навчання, його проектування розглядають В. Алесковський, Т. Вдовенко, Н. Ганц, Г. Жукова, А. Кабанова, С. Кабанова, Ю. Кандирін, Я. Кульбашна, М. Лозовська, Т. Павлова, Ю. Нестеров, І. Черепанова, В. Яновський та інші дослідники. Переваги дистанційної освіти обґрунтовані в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників (С. Авдошин, О. Архипова, Є. Грязнова, В. Домрачов, В. Зінченко, М. Карпенко, Т. Кошманова, К. Корсак, В. Кухаренко, Е. Полат, П. Таланчук, А. Хуторський, Дж. Андерсен, С. Віллер, Т. Едвард).

Останнім часом активно розгортаються дослідження інформаційно-комунікаційних технологій в дистанційній освіті (О. Борзенко, В. Биков, А. Віневська, Н. Волженіна, Г. Лаврентєв, Д. Папін, Т. Спіріна). Використанню Інтернету в

сучасному суспільстві, психолого-педагогічним аспектам і технології створення дистанційного курсу та організації дистанційного навчання в післядипломній освіті присвячена низка праць (В. Гравіт, Е. Девтерова, Д. Дунюшкін, В. Кухаренко, В. Олійник, Т. Олійник, В. Рибалка, Т. Рихтар). У наукових працях О. Ахремчик, Л. Осиленкер, В. Шевченка, В. Ясвіна розкриваються основи технології моделювання освітнього середовища та дистанційної освіти. Доцільність та ефективність дистанційної освіти і навчання доведена педагогічною практикою: сьогодні в усьому світі майже 600 млн. студентів, 30 млн. з них (кожний 20-й) навчаються в системі віддаленого доступу. Водночас слід зазначити, що більшість з цих досліджень присвячено розвитку дистанційної освіти в системі вищої школи та підвищення кваліфікації педагогів загальноосвітніх шкіл.

Проблема дистанційного навчання кваліфікованих виробників в умовах виробництва порушена в окремих працях вітчизняних дослідників: В. Аніщенко, В. Байдуліна, Л. Герганова, Г. Єльнікової, Г. Лук'яненко, М. Савченко. Особливості вибору систем дистанційного навчання для професійної освіти, структурний аналіз способів реалізації дистанційного навчання в ПТНЗ висвітлені в статтях О. Базелюка та обговорювалися в процесі проведення науково-практичного семінару на тему: «Використання платформи дистанційного навчання *e-learning.org.ua* в освітньому процесі професійно-технічного навчального закладу», у процесі якого педагогами-практиками було порушено низку проблем щодо впровадження дистанційного професійного навчання та підготовку педагогів до цього процесу.

Формулювання цілей статті. Визначити концептуальні засади підготовки педагогів професійно-технічних навчальних закладів до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що успішність навчання має прямо пропорційну залежність від готовності вчителя навчати. Система дистанційного професійного навчання не є виключенням. Мета, завдання, основні її напрями розкрито в Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні [5]. Особливості організації навчального (навчально-виховного) процесу з використанням технологій дистанційного навчання сформульовано в Положенні про дистанційне навчання [7].

Доцільно звернути увагу на той факт, що в галузі професійно-технічної освіти дистанційне навчання запроваджується значно пізніше, ніж у системі вищої освіти, що пов'язано насамперед з необхідністю усвідомлення педагогічною спільнотою можливостей поєднання формування професійно-теоретичних знань з обраної професії з професійно-

практичними вміннями майбутніх кваліфікованих робітників, оскільки практична складова навчальних планів їхньої підготовки складає 65-70 %. Хоча окремі технології дистанційного навчання запроваджуються в систему підготовки кваліфікованих робітників ПТНЗ не перший рік згідно з п. 4.4. «Положення про дистанційне навчання», а саме: при організації навчального процесу за програмами первинної професійної підготовки, перепідготовки або підвищення робітничої кваліфікації, а також за навчальними програмами професійно-теоретичної підготовки.

До цього педагогічну спільноту професійно-технічної освіти спонукала ситуація на ринку праці, особистісні потреби кваліфікованих робітників, активний розвиток інтернет-технологій та широка інформатизація навчального процесу. Окремі викладачі за власної ініціативи стали включати елементи дистанційного навчання до власних навчальних програм [3, с. 117].

Можливість і педагогічна доцільність використання професійно-практичної підготовки в ПТНЗ і на виробництві передбачена іншим пунктом зазначеного вище Положення – 4.5. За дистанційною формою та/або очно у вигляді виробничого навчання, виробничої, переддипломної (передвипускної) практики дистанційне навчання може проводитися у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, трактородромах, у навчально-виробничих підрозділах, навчальних господарствах, а також на робочих місцях на виробництві та в сфері послуг або із використанням технологій дистанційного навчання за наявності відповідних веб-ресурсів і можливостей доступу до них.

Використання мережевих технологій, які реалізуються через Інтернет, відкриває нові можливості для створення єдиного професійно-освітнього простору, в якому цілком природно поєднуються всі існуючі форми отримання професійної освіти [4; 6]. У зв'язку з цим актуалізується розроблення моделей, методів, методик і технологій створення інформаційних ресурсів галузі професійно-технічної освіти на основі накопиченого вітчизняного досвіду та з урахування міжнародних стандартів і специфікацій. Необхідність розв'язання цих завдань зумовлена загальними тенденціями світового розвитку систем професійної освіти і навчання: становлення конкурентного освітнього середовища; інформатизації освіти; формування інфраструктури безперервної освіти; збільшення частки дорослого населення в структурі контингенту студентів у професійних навчальних закладах. На наш погляд, доцільно звернути увагу саме на останню з перелічених тенденцій. Нині вона набуває яскраво вираженого характеру в зв'язку з економічною кризою, потужним розвитком високотехнологічного виробництва,

запровадженням інформаційних технологій в різні сфери діяльності. Також виникла необхідність професійного навчання і перепідготовки звільнених фахівців з урахуванням випереджального кадрового забезпечення соціальної сфери регіонів, що зумовлює зростаючий інтерес до дистанційної освіти. Як форма організації професійного навчання вона забезпечує доступність і неперервність для всіх прошарків населення внаслідок своєї відкритості для партнерства, індивідуалізації професійно-особистісного розвитку, варіативності закладів і установ, форм, методів і засобів, особистісно-зорієнтованої спрямованості [4, с. 7].

Більшість науковців, які досліджують застосування інформаційних технологій у педагогічній практиці (Н. Корсунська; Ю. Пасічник, Т. Смовженко, П. Стефаненко, В. Торопцов), психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу (В. Кухаренко, Т. Олійник, В. Рибалка) та інші актуальні питання розвитку дистанційної освіти, дотримуються думки, що вона є складовою інформаційно-освітнього середовища. Наприклад, О. Базелюк розглядає систему дистанційного навчання (СДН) як один із основних структурних компонентів єдиного інформаційного поля ПТНЗ [2, с. 469]. Вивчивши різні підходи до визначення рейтингу СДН, він згрупував критерії в три блоки (педагогічний, технологічний і фінансовий) і зазначив, що, користуючись цими критеріями для вибору найбільш ефективної СДН для впровадження в ПТНЗ, варто при однаковому рейтингу кількох «надати перевагу перед іншими тій, яка має вищу позицію за критеріями педагогічного блоку» [2, с. 472].

У визначенні концептуальних засад підготовки педагогів ПТНЗ до впровадження дистанційного навчання кваліфікованих робітників слід виходити з визначення суті технологій дистанційного навчання, їх структури. Вони складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання, в чому і полягає їх відмінність від технологій традиційного навчання.

Зокрема педагогічні технології дистанційного навчання розглядаються як «технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді» [5]. Звідси цілком логічним буде висновок про те, що кожний педагогічний працівник ПТНЗ, який здійснює дистанційне професійне навчання, має володіти інформаційно-аналітичною компетентністю як безпосередньою складовою «їхньої професійно-педагогічної компетентності, що включає інформаційно-аналітичні знання, навички, вміння, здатності, професійно-важливі якості, особистий досвід у сфері пошуку, оцінювання, використання,

збереження, аналізу, оформлення й передачі інформації за допомогою різних засобів, методів і форм професійно-педагогічної діяльності в ПТНЗ» [8, с. 26]. На переконання В. Ягупова, це дає змогу педагогам оперативно орієнтуватися в освітньо-інформаційному просторі ПТНЗ та брати активну участь у його формуванні, сприяє успішній реалізації інформаційно-аналітичної функції усіх суб'єктів професійно-педагогічної діяльності в системі професійно-технічної освіти. Крім цього, постійного вдосконалення потребують канали комунікації між суб'єктами професійного навчання і, відповідно, комунікативні знання і уміння педагогів, їх здатність організовувати взаємодію і спілкування з учнями/студентами в зручній та ефективній формі з використанням різних засобів, за допомогою інтернет-сервісів, які надають можливість обміну контентом (Google Drive, Microsoft OneDrive, Yandex. диск тощо). Методологія індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді, зобов'язує педагога володіти пріоритетними науковими підходами і принципами розроблення методик і технологій. До них слід віднести андрогогічні принципи і принципи (аксіоми) динамічного навчання, які нині відіграють вирішальну роль у засвоєнні знань дорослими, оскільки стають частиною «професійної особистості» [10, с. 17, 18, 27], позбавляє дискомфорту «відчуття учня, об'єкту навчання».

Якщо говорити про індивідуалізацію професійної освіти, то слід навчитися проектувати особистісно-розвивальні технології навчання, що передбачає: формулювання загальної цілі теми; побудову ієрархії цілей; вибір особистісно-розвивальної педагогічної технології та відповідної форми організації навчання; розроблення мотиваційного циклу; визначення елементів навчального змісту і представлення їх через завдання; вибір методів навчання і подання їх як конкретних прийомів, елементів реалізації кожного етапу; підготовку засобів зворотного зв'язку щодо досягнення поставлених цілей; розроблення технологічної карти [9].

Водночас педагогічні технології дистанційного навчання розглядаються як інформаційні технології, тобто «технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку» [5]. Сучасні інформаційні технології часто ґрунтуються на додаткових можливостях інтернет-сервісів та активному використанню електронної пошти, соціальних мереж. Розміщення контенту на власному сервері ПТНЗ або «хмарі» уможливорює зворотній зв'язок «вчитель – учень», дає змогу контролювати навчальний процес, забезпечує певну автоматизацію збору та аналізу даних про виконання завдань

учнями; уможливило отримання учнями допомоги від учителя.

Результати аналізу нормативно-правових документів щодо регулювання дистанційного навчання в Україні, наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених указують на вплив технологій дистанційного навчання у визначенні нової ролі педагога ПТНЗ: робить його тьютором, наставником-консультантом, який координує навчально-пізнавальний процес, постійно удосконалює навчальні курси, працює над підвищенням власної творчої активності та кваліфікації відповідно до нововведень та інновацій.

Безперечно, дистанційне професійне навчання має розвиватися з урахуванням змін в економіці, суспільстві, зарубіжного досвіду та концептуально-прогностичного бачення розвитку професійної освіти і навчання в Україні. В його основу покладено концептуальні положення розвитку національної професійної освіти конкурентоспроможної якості як запоруки самореалізації кожної особистості, розвитку її персональної кар'єри, прогресу, що становить підмурок розвитку українського загалу в цілому [6].

Посилення вимог щодо якісного професійного навчання, на думку В. Аніщенка, відбувається у зв'язку з тим, що, за статистикою Міжнародної організації праці, яка була надана у доповіді її Національного координатора в Україні Сергія Савчука, від 25 до 45 % фахівців у світі (Україна не є винятком) мають кваліфікацію, яка не відповідає сучасним умовам виробництва. Він зауважує, що з огляду на «швидкі зміни, що відбуваються як у технологічних процесах, так і в зовнішньому економічному оточенні виробництва, а також зміни соціального характеру» [1, с. 73], актуалізується неперервна професійна освіта і навчання без будь-якого відриву робітника від виробництва.

В умовах постійного зростання швидкості змін внутрішніх і зовнішніх чинників виробництва значно прискорюється старіння професійних навичок і компетенцій, що перешкоджає підвищенню продуктивності праці робітника, а також й економічному розвитку підприємства. За таких умов, підкреслює В. Аніщенко, «однією з основних функцій розвитку людських ресурсів стає організація якісного, компактного за часом, індивідуалізованого, збалансованого за витратами, компетентісно орієнтованого професійного навчання» [1, с. 74] без «відриву» робітника від його робочого місця. Очевидно, в навчанні дорослих важливим стає «точна відповідність змісту програм навчання змісту роботи за професією та її частинами у межах виробничих завдань; модульний принцип навчання; індивідуальність програм і графіків навчання; відкритість та дистанційність навчального процесу; високий рівень якості навчання з жорсткими оціночними критеріями; адекватність визнання

навчальних досягнень» [там саме].

У даній тезі, з нашої точки зору, закладено орієнтири підготовки педагогів ПТНЗ до впровадження дистанційного навчання: готовність до відбору змісту програм відповідно до змісту роботи за професією; визначення індивідуальних потреб та індивідуальних особливостей робітника; вибудовування суб'єкт-суб'єктної взаємодії для створення комфортних умов навчання; розроблення оціночних критеріїв визнання навчальних досягнень. Практика організації дистанційної освіти у вищих навчальних закладах, системі післядипломної освіти і підвищення кваліфікації свідчить про те, що недостатньо мати спеціалізоване програмне забезпечення, кваліфікованих фахівців, які здатні розгорнути подібну систему та забезпечити її неперервну роботу, а також доступ до ресурсів системи дистанційного професійного навчання вчителям та учням, важливо, щоб у цій системі працювали підготовлені педагоги, здатні швидко оволодівати сучасними технологіями, забезпечувати ефективність підготовки майбутнього фахівця.

У зв'язку з цим зростає роль навчально (науково)-методичних центрів професійно-технічної освіти в регіонах як провідних установ у створенні регіональних інформаційно-освітніх середовищ та Інституту професійно-технічної освіти в розробленні науково-методичного супроводу впровадження дистанційного професійного навчання в систему професійно-технічної освіти.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. За результатами дослідження з'ясовано, що останнім часом набуває популярності дистанційна форма навчання в ПТНЗ, що базується на принципах доступності і неперервності, відкритості для партнерства, індивідуалізації професійно-особистісного розвитку, варіативності закладів і установ, форм, методів і засобів, особистісно-зорієнтованої спрямованості. У зв'язку з цим зростає необхідність підготовки педагогів ПТНЗ до впровадження дистанційного професійного навчання, концептуальними засадами якого визначено: *провідні ідеї* відкритого професійно-технічного навчання, проектування особистісно-розвивальних технологій, активного використання інтернет-сервісів та електронної пошти, соціальних мереж, спеціального програмного забезпечення, здатних розгорнути інформаційно-освітнє середовище як складову світового освітнього простору. Запорукою їх успішної реалізації є готовність педагогів ПТНЗ до впровадження дистанційного професійного навчання. Визначення структури і змісту готовності педагогів ПТНЗ працювати в системі дистанційного навчання розглядаємо як перспективу подальших наукових розвідок.

Література:

1. Аніщенко В. Відкрите професійне навчання – гнучкий сучасний підхід до підготовки дорослих / Володимир Аніщенко / Володимир Аніщенко / Європейський Союз – Україна: освіта дорослих: зб. матеріалів Форуму до Міжнародних днів освіти дорослих в Україні (м. Київ, 4–6 листопада 2014 р.) [колектив авторів]. К.; Ніжин: Видавець: ПП Лисенко М. М., 2015. – С. 72–77.
2. Базелюк О. В. Особливості вибору систем дистанційного навчання для професійної освіти / Олександр Васильович Базелюк / Методичні засади підвищення кваліфікації педагогічних працівників системи професійної освіти: збірник матеріалів Всеукраїнської Інтернет-конференції / за заг. ред. Л.І. Шевчук. – Хмельницький: НМЦ ПТО ПК; ФОП Мельник А, А., 2016. – С. 469–472.
3. Базелюк О. Структурний аналіз способів реалізації дистанційного навчання в ПТНЗ / Олександр Базелюк / Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 7, 19 квітня 2016 р.), Т. II. / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. – К. : ІПТО НАПН України, 2016. – С. 117–120.
4. Жукова Г. С. Концептуальные основы дистанционного обучения по направлениям социального образования / Г. С. Жукова // Ученые записки. – 2009. – № 7(1). – С. 6–10.
5. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fvin-distanziyne.at.ua%2F3.doc&name=3.doc&lang=uk&c=5738501ce32f>. – Назва з екрану.
6. Кремень В. Г. Формування глобально конкурентоспроможного людського капіталу – найважливіше завдання професійної освіти / В.Г. Кремень / Доповідь «Концептуальні засади розвитку професійної освіти» на Загальних зборах НАПН України (м. Київ, 30 жовтня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/ua/press/releases/827/>. – Назва з екрану.
7. Наказ Міністерства освіти і науки від 25.04.2013 р. № 466 «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>. – Назва з екрану.
8. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика. Монографія / В. В. Ягупов, Н. О. Величко, І. В. Гириловська та ін., за наук. ред. В. В. Ягупова: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014, 176 с.
9. Романова Г. М. *Особливості проектування особистісно-розвивальних технологій навчання майбутніх кваліфікованих робітників* / Г.М. Романова // Теорія і методика професійної освіти. – 2015. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tmpre.profua.info/images/docs/7/15romanova.pdf>. – Назва з екрану.
10. Фопель К. Психологические принципы обучения взрослых: проведение воркшопов, семинаров, мастер-классов / Карл Фопель [пер. с нем]. – М.: Генезис, 2010. – 360 с. – (Все о психологической группе).